

gült szervezetek, a lövészárkokban térdmagasságig álló vízben teljesített szolgálat, az ellenséges tüzértségnek takarás nélkül kitett honvédség mind az embertelen és lehetetlen körülményeket mutatják. Ám az elbeszélő figyelme kiterjedt az orosz hátország nem hadviselő, polgári lakosságára is: a lengyel, ukrán, orosz parasztság kegyetlen megpróbáltatásaira, lányok, asszonyok, férfiak szomorú sorsára, amitől egyébként nem sokban különbözött a várvédők és állataik, főleg lovaik végzete sem.

A második résznek, amely a szibériai rabság éveit foglalja magában, központi témája a kényszerű keleti utazás, a hadifogolytáborok rendje, valamint a szerző szembesülése az orosz társadalom mindennapi életével, például a teavás szertartásával, és általában a szeszfogyasztás sajátosságaival. Szokatlan élményt jelentett számára az egyszerű nép fel fogása, amely különbséget tett a távoli cári atyuska gondoskodása és a helyi hatalom önkénye között; rácsodálkozott az orosz passzivitásra és bölcsességre, a „nicsevő” hatalmára. Mindezek a jellemvonások az 1945 után a Szovjetunióban tanult diák számára is testközelű élménnyé vál(hat)tak. De nem kenderzte a cári hatalom erőszakosságát és a proletárhatalom vérontását sem, hiszen a rabtartó ország politikai változásai sokuk életére rányomták bélyegüket: vagy maguk mellé állították, vagy maguk ellen fordították őket.

Az elbeszélőben nem éltek ellenséges érzelmek, ellenszenvet is csupán a vörösökkel szemben érzett, mert úgy látta, túl sokat építettek a negatív emberi indulatokra, s nem kedvelte a cseheket sem, mert ők a nemzetiségi ellentéteket még a közös sorsban sem tették félre; persze ez vélhetően a magyarok egy részét is jellemezte. E beszámoló érdekessége nem halványult az idővel, s az olvasót ismételtlen számvetésre készítik a háború joga és a hadviselés elkerülése, a cselekvés szabadsága és e szabadság korlátai, valamint az államok felelőssége és az egyének lehetőségei tárgykörében.

BUDA ÁTILKA

(*Műhely Kht., Győr, 2003, 434 oldal, ármegjelölés nélkül*)

GÖRGEY GUIDÓ:

Két Görgey

A Helikon Kiadó gondozásában az idei könyvhétre megjelent *Két Görgey* című kötetet olvasva a híres-nevezetes Görgey famíliával, valamint a három Görgey fiú, István (1919), Guidó (1920) és György (1929) kalandokban és fordulatokban gazdag életével ismerkedhetünk meg az István naplóját többször is hosszan idéző Guidó személyes hangú visszaemlékezéseiből. A hagyomány szerint a

Görgey család Szent László királyunk hívó szavára, szász telepesek élén érkezik az országba. A Szepességben telepednek le, ezért szerepelhet az új hazát kereső és találó nemzetség címerében a szepességi erdőirtásokra emlékeztető, fát kitépő óriás képe. Később, a reformáció idején a család a lutheránus vallásra tér át, ehhez pedig a későbbiekben is erősen ragaszkodik – a katolikus megújulás nem mindig békés évtizedeiben a Szepességben csak a két Görgey-birtokon, Görgön és Toporcon működik evangélikus szeminárium. A családi krónika büszkén említi a II. Rákóczi Ferenc feltétlen hívének tartott Görgey Jánost, valamint az 1848–1849-es szabadságharc tehetséges, bár Kossuthért nem különösebben rajongó hadvezérét, Görgey Artúrt, de nem tud a Mikszáth által *A fekete város*ban leírt, Lócse városával állandóan haragban és pörben álló Görgey Pálról.

Különösen érdekes egy család életén keresztül megismerni az elmúlt korok hétköznapjait, ünnepnapjait vagy sorsfordulóit, így ez a kötet, Thassy Jenőnek az elmúlt években kiadott (és a Szépirodalmi Figyelőben korábban ismertetett) visszaemlékezéseivel együtt a szélesebb közönség számára is jó szívvel ajánlható, akár még izgalmas és tartalmas nyári olvasmányok is.

A kötetet lapozgatva megismerkedhetünk a Görgey fiúk mindennapjaival, az abbáziai nyaralásokkal, a

gyerekkor kedvenc olvasmányával (May Károly és Verne Gyula után Jókai, Mikszáth és Gárdonyi), az első szerelmekkel, a legemlékezetesebb osztálytársakkal (a szentgotthárdi elemi iskolában együtt jártak Damweber Gyuszival, a későbbi Décsi Gyulával).

Thassy Jenővel együtt a két idősebb Görgey fiú is a pécsi jezsuita gimnáziumban kezdi meg középiskolai tanulmányait, ahol Pater Hauernek, a híres pesti cukrász öccsének szigorúságát hamar feledtetik a fővárosból karácsony táján megérkező válogatott finomságok. István itt érettségizik, majd a jog elvégzése után a külügyi pályát választja. Thassy Jenő és Guidó a pécsi kadétskólában folytatják tanulmányaikat, és szereznek az Ottlik *Iskolájából* már jól ismert meghatározó élményeket és ismereteket (hamar összebarátkoztak például Faragho Gábor fiával, Pistával). Innen a Ludovikára kerülnek, ahol a tisztikar többsége az elsőrő sikerek hatására egyre inkább hisz a német hadsereg legyőzhetetlenségében, de találkoznak egy antiszemitával is, a később a vidéki zsidóság deportálásáért nagyban felelős Endre László fiával, Zsigával, akit csak Kretén Zsigának hívtak.

A német megszállást követően „illegálisba” vonulnak, együtt Karinthy Ferencsel, Devecseri Gáborral és Sótér Istvánnal, sőt életük kockáztatásával megpróbálják megmenteni Szerb Antal életét is.

A nyilas puccs és hatalomátvétel után aktívan részt vesznek az ellenállásban; a nyilasok által később halálra ítélt katonatisztek, Almásy Pál, Kiss János, Nagy Jenő és Tartsay Vilmos mellett megismerkednek és közös akciót szerveznek a kommunisták által néhány év múlva szintén kivégzett Sólyom Lászlóval. A megszálló német csapatok helyett megszálló orosz csapatok érkeznek. Guidó és Thassy bekapcsolódik ugyan az új rendőrség munkájába, de a kommunisták egyre nyíltabban, kíméletlenül és kegyetlenül törnek a teljes hatalom megszerzésére. Thassy emigrál, Guidó marad. A kommunista diktatúra minden borzalmát megismeri és túléli. Megjárja a KATPOL és az ÁVO börtöneit, a kistarcsai internálótábort és a recski kényszermunkatábort. 1956-ban emigrál.

A Görgey fiúk és Thassy Jenő személyes sorsán keresztül mi is újraélhetjük az egész magyar 20. századot. Felejthetetlen olvasmány.

SZELKE LÁSZLÓ

(*Helikon Kiadó, Budapest, 2004,*
352 oldal, 3290 Ft)

VÉGH ALPÁR SÁNDOR:

Vissza az illúzókat

Valamikor a hetvenes évek végén azon sóhajtoztunk *Ady Publicisztikai*

írásait lapozgatva, hogy micsoda tárcákat, cikkeket, esszéket írának, ha legalább az ő korához hasonló szabadság volna. Másfél évtizede művelhető e sajátosan kevert műfaj is, amely akkor sikeres, ha az irodalmi esszé veretességének, a színvonalas újságcikk időszerűségének, a filozófiai, történeti eszme-futtatás tanúságainak ötvözete. Csak műveltsége, stílus-készsége által magabiztos, a mindennapok hazai és külhoni történeiseiben tájékozott literátor vagy zsurnaliszta művelheti az írásnak ezt a formáját. Végh Alpár Sándor kötetének írásai sodró erejűek, a felvetett kérdések révén elgondolkodtatóak, s mivel napi közösségi gondokat fogalmaznak meg, időszerűek is.

A közösség lelki és tudatállapota nem kis hányadban a történelmi múltban gyökerezik, és olykor illúzióinak minőségén is múlik, amennyiben azok munkára serkentő energiaforrásokká válhatnak. Emiatt jegyzi meg egy, a germánok, gótok múltját dicsőítő német tudományos-népszerűsítő, valójában propagandafilm kapcsán a szerző, „hogy a történelem fontos lett. Műsort kell hát csinálni belőle, olyat, ami egészséges öntudatot és illúziókat ad, mert ahol verseny folyik, az öntudat olyan, mint a jobb benyúlás az uszodában. Győzelemhez segít. Aki megfelelkezik erről, és elhanyagolja a maga múltját, tépett illúziókkal érkezik, s a versenyből már az elején kihullik. Attól fogva csak arra hasz-